

SERMAYE PİYASASI KURULU

Sermaye Piyasası Araçları

SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2

SPK Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları-2

Uyarı:

Bu kitapçık yatırımcıları (tasarruf sahiplerini) bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kitapçıkta ki bilgilere dayanarak alınacak yatırım ya da benzeri kararların sonuçlarından Sermaye Piyasası Kurulu sorumlu tutulamaz.

**Bu kitapçığın tüm hakları Sermaye Piyasası Kurulu'na aittir.
© Copyright**

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Web Adresi: <http://www.spk.gov.tr/>

Adres: Eskişehir Yolu 8. Km. No:156
06530-ANKARA

Tel: (0312) 292 90 90

Faks: (0312) 292 90 00

Ankara, Mart 2007

İÇİNDEKİLER

- *SERMAYE PİYASASI ARACI NEDİR?*
- *HİSSE SENETLERİ*
- *Hisse senetlerinin sahiplerine sağladıkları haklar nelerdir?*
- *Nama – hamiline*
- *Adi – imtiyazlı hisse senedi*
- *Primli –primsiz hisse senedi*
- *Bedelli – bedelsiz hisse senedi*
- *Hisse senetlerinin getirileri*
- *Hisse senetlerinin zayii ve zaman aşımı*
- *BORÇLANMA ARAÇLARI*
- *TAHVİLLER*
- *Nominal değer, kupon oranı, vade nedir?*
- *Tahvile yapılan yatırımın getiri ve riski nedir?*
- *Tahvilde zaman aşımı*
- *FİNANSMAN BONOSU*
- *BANKA BONOLARI VE BANKA GARANTİLİ BONOLAR*
- *GAYRİMENKUL SERTİFİKASI*
- *VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER*
- *KARA İŞTİRAKLİ TAHVİL*
- *HİSSE SENEDİ İLE DEĞİŞTİRİLEBİLİR TAHVİL*
- *OYDAN YOKSUN HİSSE SENEDİ*
- *KATILMA İNTİFA SENEDİ*
- *KAR VE ZARAR ORTAKLIĞI BELGESİ*
- *KIYMETLİ MADEN BONOLARI*
- *YATIRIM FONU KATILMA BELGELERİ*
- *YABANCI SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI*
- *İPOTEKLİ SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI*
- *VADELİ İŞLEM VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİ*
- *Vadeli İşlem Sözleşmesi Türleri*
- *VOB'da Nasıl İşlem Yapabilirsiniz?*
- *SERMAYE PİYASASI ARAÇLARININ KAYDİLEŞTİRİLMESİ*

SERMAYE PİYASASI ARACI NEDİR?

Sermaye piyasası araçları, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarıdır.

Menkul kıymetler;

- Ortaklık veya alacaklılık sağlayan,
- Belli bir tutarı temsil eden,
- Yatırım aracı olarak kullanılan,
- Dönemsel gelir getiren,
- Misli nitelikte,
- Seri halinde çıkarılan,
- İbareleri aynı olan ve
- Şartları Sermaye Piyasası Kurulu'nca belirlenen,

kıymetli evraktır. Hisse senedi ortaklık hakkı sağlayan menkul kıymetlere, tahvil de alacaklılık hakkı sağlayan menkul kıymetlere örnek olarak verilebilir.

Menkul kıymet dışında kalan ve şartları Kurul'ca belirlenen diğer evraklarda diğer sermaye piyasası araçlarını oluşturur. Nakit, çek, poliçe, bono ve mevduat sertifikası sermaye piyasası aracı değildir.

HİSSE SENETLERİ:

Anonim ortaklıklar tarafından çıkarılan,

- şirket sermayesine katılımı temsil eden,
- yasal şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmiş

kıymetli evraklardır.

Hisse senetlerinin sahiplerine sağladıkları haklar nelerdir?

Hisse senetleri sahiplerine,

- Ortaklık hakkı,
- Yönetime katılma (oy) hakkı,
- Kar payı (temettü) ve temettü avansı alma hakkı,
- Rüşhan hakkı (yeni pay alma hakkı),
- Bedelsiz pay alma hakkı
- Tasfiyeden pay alma hakkı,
- Bilgi edinme hakkı,

sağlar.

Hisse senetlerinin türleri nelerdir?

Nama – hamiline yazılı hisse senedi

Hisse senetleri nama (isme yazılı) ya da hamiline yazılı olarak çıkarılabilir.

Adi – imtiyazlı hisse senedi

Hisse senetleri ana sözleşmede aksine bir hüküm yoksa sahiplerine eşit haklar sağlarlar. Bu tip hisse senetlerine adi hisse senetleri denir. Bir kısım hisse senetleri ise adi hisse senetlerine göre kara katılmada, yönetim ve denetim kuruluna üye seçiminde, oy hakkında ve benzeri konularda ana sözleşmeye dayanarak sahiplerine imtiyazlı haklar tanıyabilir.

Bir anonim ortaklıkla çeşitli imtiyazlara sahip hisse senetleri bulunuyorsa bunlar farklı grup isimleriyle adlandırılırlar (A grubu, B grubu, C grubu gibi) ve Borsa'da farklı işlem sıralarında işlem görürler.

Primli – primsiz hisse senedi

Üzerinde yazılı değer ile diğer bir deyişle nominal değerden ihraç edilen hisse senetlerine primsiz, nominal değerlerinden yüksek bir bedelle ihraç edilen hisse senetlerine primli hisse senedi denir.

Bedelli – bedelsiz hisse senedi

Nakit/bedelli sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen hisse senetlerine bedelli hisse senedi, ortakların nakit ödeme taahhüdünü içermeksizin iç kaynaklardan sermaye artırımını yoluyla ihraç edilen hisse senetlerine ise bedelsiz hisse senedi denir.

Hisse senetlerinin getirileri

Hisse senedi sahipleri temel olarak iki tür gelir elde ederler;

Kar payı (temettü) geliri: Anonim ortaklıkların yıl sonunda elde ettikleri karın ortaklara dağıtılmasından elde edilen gelirdir. Hisseleri/payları Borsa'da işlem gören anonim ortaklıklar karını Sermaye Piyasası Kurulu tarafından her yıl kamuya açıklanan oran ve esaslar çerçevesinde nakden veya temettüün sermayeye ilavesi suretiyle hisse ihraç ederek dağıtabilir. Bu oran 2006 yılı karları için %20 olarak belirlenmiştir. Hisse senetleri Borsa'da işlem görmeyen halka açık anonim ortaklıklar ise dağıtılabılır karlarının en az %20'sini birinci temettü olarak dağıtmak zorundadır.

Sermaye kazancı: Zaman içinde hisse senedinin değerinde meydana gelen artıştan elde edilen gelirdir.

Hisse senetlerinin ziyai ve zamanaşımı

Hisse senedinin ziyai, doğal bir afet (deprem vb.) veya bir insan fiiliyle (çalınma, yırtılma vb.) elinde bulunduranın iradesi dışında senedin elinden çıkması, veya elinde bulunmakla beraber yıpranma bozulma gibi nedenlerle artık kullanılamaz hale gelmesidir.

Zayi olduğu ispat edilen hisse senetleri için, mahkemeden iptal talebinde bulunulabilir. Hisse senedi mahkeme tarafından iptal edildiğinde hak ile senedin arasındaki bağ kopar ve senedin verdiği haklar senetsiz de talep edilebilir.

Hisse senedinin bir mülkiyet senedi olması ve vade taşımaması nedeni ile, zaman aşımı söz konusu değildir. Ancak, tasfiye bakiyesinden pay alma hakkı tasfiye tarihinden itibaren 10 yıllık zaman aşımına, kar payı hakkı ise 5 yıllık zaman aşımına tabidir.

BORÇLANMA ARAÇLARI

TAHVİLLER

Tahvil, devletin ya da özel sektör şirketlerinin borçlanarak orta ve uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleridir. Tahviller halka arzedilerek veya halka arzedilmeksizin satılabilir. Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihraç ve halka arzı için Sermaye Piyasası Kurulu'na kaydettirilmesi gereklidir. Genel ve katma bütçeli idareler ile T.C. Merkez Bankası'nca ihraç edilecek tahviller Kurul tarafından kayda alınmaz.

Tahvillerin halka arzedilmesi durumunda tahvil ihraç koşulları ve ihraççı şirket hakkındaki hukuki ve mali bilgiler izahname ve sirkülerde yer alır. Tahviller sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermez, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlar.

Nominal değer, kupon oranı, vade nedir?

Satın almadan önce, tahvillerle ilgili olarak şu üç hususa dikkat etmekte fayda vardır:

- Nominal değer, tahvil ve bononun vadesinde yatırımcının eline geçecek olan para miktarıdır.
- Sabit veya değişken faizli tahvil çıkarılabilir, faiz oranı da ihraççı tarafından serbestçe belirlenir. Kupon oranı, nominal değer üzerinden yüzde olarak belirtilen, tahvil sahibinin alacağı faiz miktarıdır. Tahvil ve bonolarda ayrıca faizin ne zaman ödeneceği üç aylık, altı aylık veya yıllık olarak belirtilmektedir.
- Vade, anaparanın ve son faiz ödemesinin yapılacağı tarihtir ve tahvilin vadesi 2 yıldan az olmamak üzere serbestçe belirlenebilir. Kural olarak tahvillerin ana parası vade bitiminde bir defada ödenir. İstisna olarak, 2 yıldan uzun vadeli tahvillerin ana parası yıllık eşit taksitler ile ödenebilir.

Tahvile yapılan yatırımın getiri ve riski nedir?

Tahvil sahibinin bir şirkete kullandığı sermaye, yabancı sermayedir. Tahvil sahibi, tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Tahvil sahibi şirketin aktifi üzerinde, alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamaz. Buna karşılık şirketin brüt karından önce tahvil sahiplerinin faizleri ödenir.

Tahvil sahibi ile şirket arasındaki hukuki ilişki vade sonunda sona erer. Tahvil sahibi tahvili çıkaran şirketin kar — zarar riskine katılmaz, şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır. Tahvillerin getirilerini etkileyen en önemli unsurlar, likiditesi ve sahip oldukları risktir. Şirket tahvilleri, şirketin iflas etmesi ve faiz, anapara ödemesinde temerrüde düşmesi açısından devlet tahvillerine oranla daha yüksek risk taşıdıklarından, genellikle devlet tahvillerinden daha yüksek faiz geliri sağlarlar. Tahvilin vade tarihine kadar olan değeri faiz oranlarındaki değişikliklere paralel olarak değişecektir. Başka bir deyişle, faiz oranları düştüğünde tahvilin değeri yükselecek ve bunların vadesinden önce satılması halinde artı kazanç sağlanacaktır. Ters durumda faiz oranları yükseldiğinde, tahvillerin fiyatı düşecektir.

Tahviller çoğu zaman sabit getirili menkul kıymetlerdir. Tahvil sahibi enflasyonun kendisinden alıp götürdüğü değerden daha fazla faiz aldığı anda kar elde etmiş olur. Elde edilen gelir enflasyonun altında kaldığında ise tahvilin gerçek geliri negatif de olabilir.

Tahvil bir borç senedi olduğuna göre, borcun anapara ve faizleri gereğinde yargı yoluna başvurarak tahsil edilebilir. Şirketin iflası veya tasfiyesi halinde de, tasfiyede önce borçlar ödendiği için, tahvil sahipleri şirket ortaklarından (hisse senedi sahipleri) önce alacaklarını alırlar.

Tahvilde zaman aşımı

Tahvilin anapara alacakları için zaman aşımı en son kupon vadesinden veya itfaya uğramışsa itfa tarihinden itibaren 10 yıldır. Tahvilin faiz alacaklarında ise, zaman aşımı 5 yıldır.

FİNANSMAN BONOSU

Anonim ortaklıkların borçlu sıfatı ile düzenleyip, halka arzedilerek veya halka arzedilmeksizin sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymetlerdir. Vadesi 60 günden az 720 günden fazla olamaz. İskonto esasına göre satılan finansman bonolarının iskonto oranı ihraççı tarafından serbestçe belirlenir. Kısa vadeli borçlanma aracı olup, işletmelerin kısa vadeli finansman ihtiyacının karşılanmasını sağlar. Yatırımcılar açısından ise, kısa vadeli olması nedeniyle faiz riskinden korunma sağlar.

Finansman bonoları teminat türlerine göre çeşitli tiplere ayrılır.

- A Tipi: Garanti Kaydı Taşımayanlar,
- B Tipi: Banka Kredisi ile Desteklenmişler,
- C Tipi: Banka Garantili Olanlar,
- E Tipi: Hazine Garantisi Taşıyanlar,
- F Tipi: Başka Bir Ortaklığın Garantisini Taşıyanlar

olarak tanımlanır.

BANKA BONOLARI VE BANKA GARANTİLİ BONOLAR

Banka bonoları ve banka garantili bonolar, sadece kalkınma ve yatırım bankaları (mevduat kabul etmeyen bankalar) tarafından ihraç edilebilir. İskonto esaslı ile satılan söz konusu bonoların iskonto oranı ihraççı banka tarafından serbestçe belirlenir.

Banka Bonoları; mevduat kabul etmeyen bankaların Kurul düzenlemeleri çerçevesinde borçlu sıfatıyla düzenleyip, Kurul'ca kayda alınmasını müteakip ihraç ettiği emre veya hamiline yazılı kıymetli evraktır. Vade en az 60, en çok 720 gün olmak üzere satış anında belirlenir ve tanzim anında bononun üzerine yazılır.

Banka Garantili Bonolar; mevduat kabul etmeyen bankalardan kredi kullanan ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatı ile düzenleyip, alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullanmış olan bankaca kendi garantisi altında ve Kurul'ca kayda alınmasını müteakip, ihraç edilen kıymetli evraktır. Banka garantili bonoların vadelerine en az 60, en çok 720 gün kalmış olması zorunludur.

GAYRİMENKUL SERTİFİKASI

Gayrimenkul sertifikası belirli bir gayrimenkul projesini gerçekleştirmeyi üstlenenler tarafından, inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Nominal değerleri eşit ve hamiline yazılı olarak ihraç edilirler.

Gayrimenkul sertifikası ihraç edenlerin edimlerinin ve bu edimlerin yerine getirilmemesi halinde ortaya çıkacak cezai şartların bir banka tarafından garanti edilmesi zorunludur. Sertifika ihracı karşılığında elde edilen para banka tarafından açılan özel bir hesapta toplanır ve bu para vekilin özen borcu çerçevesinde bankaca gelir elde edilecek şekilde ihraççı adına değerlendirilir.

Gayrimenkul sertifikasına sahip olanlar, ellerinde eğer yeterli sayıda sertifika varsa sertifikada belirlenen tarihte inşa edilen gayrimenkulün bağımsız bir bölümünü alabilirler. Bu hakkını kullanmak istemeyenler yada yeterli sayıda sertifikaya sahip olmayanlar izahname ile ilan edilen oranda faiz veya gayrimenkulün sertifika sahiplerince talep edilmeyen bölümünün banka tarafından açık artırma ile satılması sonucu elde edilen gelirden payları oranında hesaplanan tutarı da talep edebilirler.

VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER

Bankaların tüketici kredileri, konut kredileri, ihracat kredileri; finansman şirketlerinin kendi mevzuatları uyarınca açmış oldukları krediler; finansal kiralama yetkili kuruluşların finansal kiralama sözleşmelerinden doğan alacaklar; gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföylerindeki gayrimenkullerin satış veya satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan senetli alacakları karşılığında doğrudan ihraç edecekleri kıymetli evraktır.

Bankalar ve genel finans ortaklıkları temellük edecekleri alacaklar karşılığında varlığa dayalı menkul kıymet ihraç edebilirler. Varlığa dayalı menkul kıymetler iskonto esasına göre satılabileceği gibi dönemsel ve değişken faiz ödemeli olarak da ihraç edilebilir. Faiz/iskonto oranı ihraca dayanak teşkil eden alacakların getirisi dikkate alınarak ihraççı tarafından serbestçe belirlenir, sabit veya değişken faizli olarak ihraç edilebilir.

Vadenin belirlenmesinde ise ihraca dayanak teşkil eden alacakların vade yapısı dikkate alınır ve vade uyumu sağlanır. Varlığa dayalı menkul kıymet ihracı ile varlıkların likit hale getirilmesi ve düşük maliyetle alternatif fon kaynağı yaratılması söz konusudur.

KARA İŞTİRAKLİ TAHVİL

İhraç eden anonim ortaklığın karına iştirak hakkı sağlayan tahvildir. Vadesi 2 yıldan az olmamak üzere serbestçe belirlenir. Kara iştirakli tahvilin getirisi, faiz ve kar payı, kar payı faizden düşük ise faizin aksi takdirde kar payının ödenmesi, sadece kar payı ödenmesi şeklinde olabilir. Kara iştirakli tahviller vade sonu ana para ödemeli olarak çıkarılırlar, ana para ödemesi yıllara dağıtılamaz. İhraç eden şirketin yönetim kurulu üyeleri, denetçileri, genel müdür, genel müdür yardımcıları ve şirketin ilişkili olduğu kişi ve kurumlar söz konusu tahvilleri satın alamaz. Tahvil sahiplerinin şirketin kar payı hesapları hakkında bilgi alma hakları vardır.

HİSSE SENEDİ İLE DEĞİŞTİRİLEBİLİR TAHVİL

İhraç edildiği anda tahvil gibi alacaklılık hakkı vermesine karşın, sahiplerine belli bir süre içinde tahvilleri aynı şirketin çıkardığı hisse senetleriyle belli fiyat üzerinden değiştirme hakkı veren tahvillerdir. Halka arzedilmek suretiyle ihraç edilir. Vade 2 yıldan az 7 yıldan çok olamaz. Hisse senedi ile değiştirilebilir tahvillerin hisse senetleri ile değiştirilmesi vade başlangıç tarihinden itibaren en erken 2 yıl sonra yapılabilir.

OYDAN YOKSUN HİSSE SENEDİ

Ortaklıkların esas sözleşmelerinde hüküm bulunmak kaydıyla sermaye artırımını ile ihraç edebilecekleri oy hakkı hariç, sahibine kar payından ve istediğinde tasfiye bakiyesinden imtiyazlı olarak yararlanma hakkını ve diğer ortaklık haklarını sağlayan hisse senetleridir. Oydan yoksun hisse senedi sahiplerinin oy hakkı olmaksızın genel kurula katılma ve bilgi alma hakları bulunmaktadır. İhraççı şirket açısından alternatif kaynak yaratırken, şirketin ortaklık yapısı ve yönetim düzeni korunmaktadır. Yatırımcılara ise alternatif bir yatırım aracı sunulmaktadır.

Oydan yoksun hisse senedi sahipleri için, esas sözleşmede gösterilecek oranda kâr payında imtiyaz tanınması zorunludur ve imtiyazlı kâr payları nakden dağıtılır. Ortaklık, üst üste 3 yıl kâr dağıtamazsa veya mevzuat uyarınca izin verilmediği halde, herhangi bir nedenle bir yıl oydan yoksun hisse senedi imtiyazına ilişkin kâr dağıtımını yapmazsa, senet sahipleri, bu durumların kesinleştiği genel kurul toplantı tarihini izleyen yıl, esas sermayeye katılmaları ile orantılı olarak oy hakkını elde ederler ve buna bağlı olarak imtiyazlı bu paylar adi pay haline dönüşür. Ayrıca esas sözleşmede hüküm bulunmak kaydıyla, belirlenecek bir süre sonunda bu senetler adi hisse senedine dönüşebilir.

KATILMA İNTİFA SENEDİ

Sahiplerine, ortaklık hakkına sahip olmaksızın kardan pay alma, tasfiye bakiyesinden yararlanma, yeni pay alma ve belli bazı olanaklardan yararlanma hakkı veren sermaye piyasası aracıdır. Katılma intifa senedi, esas sözleşmede hüküm bulunmak koşulu ile genel kurul kararıyla ve süresiz olarak çıkarılabilir ve nama veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

KAR VE ZARAR ORTAKLIĞI BELGESİ

Anonim ortaklıkların finansman ihtiyaçlarını karşılamak için ihraç edebilecekleri kar ve zarara katılma hakkı veren menkul kıymetlerdir. Bu yolla toplanan fonlar anonim ortaklığın her türlü faaliyetinin finansmanı için kullanılır. Bu aracın en önemli özelliği anonim ortaklığın zarar etmesi halinde, yatırımcı açısından zarara da ortaklığın söz konusu olmasıdır. En kısa vade bir ay, en uzun vade 7 yıl olmak üzere, vade ortaklık faaliyetinin özelliğine göre muhtelif dönemlerde aylık ve katları olarak düzenlenir. Vade sonlarında kar zarar ortaklığı belgesi bedelleri defaten ödenir. Kar garantisi olmayan bu araçlarda, belli hesaplama kriterleri çerçevesinde yatırımcı kar ve zarara katılmaktadır. Hisse senedi ile değiştirilebilir nitelikte kar zarar ortaklığı belgesi ihracı da mümkündür.

Kısa vadede kar payı almak, uzun vadeli ortak olmak isteyen faiz yerine kar payını tercih eden yatırımcı kitlesi için cazip bir araçtır. İhraç eden açısından ise kaynak yaratırken şirketin ortaklık yapısı ve yönetim düzeni korunmaktadır.

KIYMETLİ MADEN BONOLARI (ALTIN, GÜMÜŞ, PLATİN BONOLARI)

Kıymetli maden bonoları, ihraççıların belli miktarda kıymetli maden cinsinden borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evraklardır. Bonoların iskontolu veya iskontosuz olarak satılması mümkün olup, iskontolu satış halinde iskonto oranı ihraççı tarafından serbestçe belirlenir.

Bonoların vadesi 60 günden az 720 günden fazla olmamak üzere 30 gün ve katları olarak ihraççı tarafından ihraç sırasında belirlenerek tanzim anında üzerine yazılır. Bonoların satış bedellerinin Türk lirası, döviz veya kıymetli maden olarak tahsil edilmesi hususu ihraççı tarafından belirlenir ve bonoların halka arz yoluyla satışının, aracı kuruluşlar vasıtasıyla yapılması zorunludur.

YATIRIM FONU KATILMA BELGELERİ

Yatırım fonları halktan topladıkları paralar karşılığı, hisse senedi, tahvil gibi sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyleri inançlı mülkiyet esasına göre yönetirler. Her bir yatırımcı fonun sahip olduğu portföyün bir kısmını temsil eden katılma belgesini alarak fona ortak olurlar. Yatırım fonu katılma belgeleri yatırımcının fon portföyüne ortak olmasını sağlayan belgelerdir.

Yatırım fonlarındaki katılma belgelerini, şirketlerin hisse senetlerine benzetebiliriz. Nasıl yatırımcılar, hisse senedi alarak şirketlere ortak olurlar ve o şirketler üzerinde hak sahibi olurlar ise, benzer şekilde yatırım fonlarında da katılma belgesi ile fon portföyüne ortak olunur. Ancak, hisse senedi sahipleri şirket yönetimine katılabilirken, katılma belgesi sahiplerinin fon yönetimine katılma hakları yoktur.

Yatırım Fonlarından 3 şekilde getiri elde edilebilir.

1) İlk olarak fon sahip olduğu menkul kıymetlerden kar payı, faiz olarak menkul kıymetlerden gelir elde eder. Fon elde ettiği bütün gelirini fon portföy değerine yansıtır.

2) Fonun sahip olduğu menkul kıymetlerin fiyatı artabilir. Eğer fon fiyatı yükselen bu menkul kıymeti satarsa sermaye kazancı elde eder. Fon elde ettiği bu sermaye kazancını veya zararını fon portföy değerine yansıtır.

3) Eğer yatırım fonu fiyatı yükselen menkul kıymeti satmıyor elinde tutuyorsa katılma belgelerinin fiyatı artar. Yüksek fon toplam değeri yatırımın yüksek değerli olduğunu gösterir.

Böylece yatırımcılar katılma belgelerini sattıklarında, yatırım fonlarının portföyünde o ana kadar gerçekleşen değer artışlarından/azalışlarından paylarını alırlar. Ülkemizde yatırım fonlarının yıl sonlarında ayrıca kar payı dağıtımları söz konusu değildir.

YABANCI SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

Çıkarıldıkları ülke borsalarında alım satım konusu olan ve Sermaye Piyasası Kurulu'nca niteliği belirlenen menkul kıymetler ile hak ve alacakları temsil eden diğer kağıtlardır. Bunların Türkiye'de alınıp satılabilmesi için Kurulca kayda alınması ve imzalanan temsilcilik sözleşmesi çerçevesinde aracı kuruluşlar vasıtasıyla satılması zorunludur. Yabancı hisse senetlerinin Türkiye'de halka arz yoluyla satışının, depo sertifikaları vasıtasıyla yapılması şarttır. Depo sertifikası, Takasbank veya Kurul'ca uygun görülen saklama kuruluşlarında depo edilen yabancı menkul kıymetleri temsilen çıkarılan ve bu menkul kıymetlerin verdiği hakları aynen sağlayan, bunlara özdeş, hamiline yazılı, nominal değeri temsil ettiği yabancı menkul kıymetin para birimi cinsinden ifade edilen sermaye piyasası aracıdır.

Yabancı sermaye piyasası araçlarının ve bunları temsilen çıkarılan depo sertifikalarının, anapara, faiz, kar payı ödemeleri, sermaye piyasası aracının para birimi cinsinden ve bu ödemelere ilişkin giderlerin düşülmesi suretiyle yapılır.

Yabancı ihraççılar, Türkiye'de yerleşik şirketlerin tabi olduğu kamuyu aydınlatmaya ilişkin tüm yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır.

İPOTEKLİ SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

İpotek teminatlı menkul kıymetler, ipoteğe dayalı menkul kıymetler, ipotek finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilen hisse senedi dışındaki sermaye piyasası araçları ve konut finansmanından kaynaklanan alacaklara dayalı olarak veya bu alacakların teminatı altında ihraç edilen diğer sermaye piyasası araçlarıdır.

İpotek teminatlı menkul kıymetler, ihraççıların genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve oluşturulan teminat havuzundaki varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen borçlanma senetleri olup, bankalar ve ipotek finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilebilir.

VADELİ İŞLEM VE OPSİYON SÖZLEŞMELERİ

Vadeli işlem sözleşmeleri, belirli bir vadede, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikteki malı, kıymetli madeni, finansal göstereyi, sermaye piyasası aracını ya da döviz alma ya da satma yükümlülüğü veren sözleşmelerdir.

Opsiyon sözleşmeleri ise, belirli bir vadede ya da vadeye kadar, belirli bir varlığı, belirli bir miktarda, belirli bir fiyattan alma ya da satma hakkı veren sözleşmelerdir.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin en önemli fonksiyonu etkin risk yönetimi ve geleceğe yönelik fiyat keşfidir.

Vadeli işlem sözleşmeleri genellikle üç amaçla kullanılır:

- Korunma,
- Yatırım,
- Arbitraj.

Korunma

Spot piyasada pozisyonu olup fiyat riskinden korunmak isteyen yatırımcılar gelecekteki fiyatı sabitlemek amacıyla vadeli işlem piyasasında işlem yaparlar.

Yatırım

Geleneksel yatırım araçlarının sunamadığı bazı özellikler türev araçlarda yer almaktadır:

- Türev araçlar geleneksel yatırım araçlarından daha az ilk yatırım gerektirmektedir. Geleneksel yatırım araçlarının gerektirdiği ilk yatırımın %10'u veya daha azı bir başlangıç teminatı yatırarak, ilgili aracın tüm getirisi (veya zararı) elde edilmektedir.

- Geleneksel yatırım araçlarına sadece fiyatların yükselmesi beklentisiyle yatırım yapılabilir. Türev araçlarda fiyatların düşmesi beklentisi içindeyse de yatırım yapılabilir.

- Bazı yatırım formlarını geleneksel yatırım araçlarında bulamayız. Örneğin hisse senedi endeksini spot piyasada anlık olarak alıp satamayız.
- Geleneksel yatırım araçlarında riski sınırlandırmak çok zordur. Türev araçlarda ise riski istediğimiz düzeye getirme imkanımız daha yüksektir (örneğin bir sözleşmenin kısa vadeli alıp, uzun vadeli satmak suretiyle).
- Bir portföyde bulunması halinde riski düşürebilecek olan ve finansal piyasaların genel trendlerinden farklı hareket eden emtiayı yatırım amacıyla geleneksel piyasalardan almak veya satmak imkansızdır. Bu piyasalarda ise emtia bir yatırım aracı haline gelmektedir ve yatırım seçeneklerimizi artırmaktadır.
- Bu piyasalarda işlem maliyetleri geleneksel piyasalardan daha düşük olabilir.

Arbitraj

Aynı anda, aynı vadeli işlem sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasalar arasındaki fiyat farklarından veya spot piyasa ile vadeli piyasa arasındaki fiyat farklılıklarından faydalanarak kar elde etmek amacıyla yapılan işlemlerdir. Aynı anda bir piyasada alım, diğer piyasada da satım yapıldığı için açık pozisyon taşınmamakta, yani herhangi bir risk alınmamaktadır.

Vadeli İşlem Sözleşmesi Türleri

Döviz Vadeli İşlem Sözleşmeleri

2005 yılı başında işlemlere başlanan Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB)'nda işlem gören iki tip döviz vadeli işlem sözleşmesi vardır.

Bunlar:

- ABD Dolarına dayalı vadeli işlem sözleşmeleri ve
- Euro'ya dayalı vadeli işlem sözleşmeleridir.

Endeks Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB'da işlem gören iki tip hisse senedi endeks vadeli işlem sözleşmesi vardır.

Bunlar:

- İMKB 30 Endeksine ve
- İMKB 100 Endeksine dayalı vadeli işlem sözleşmeleridir.

Faiz Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB'da işlem gören Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) üzerine düzenlenmiş üç tip faiz vadeli işlem sözleşmesi vardır.

Bunlar:

- 91 Günlük DİBS,
- 365 Günlük DİBS ve
- Gösterge DİBS'lere dayalı vadeli işlem sözleşmeleridir.

Emtia Vadeli İşlem Sözleşmeleri

VOB'da işlem gören üç tip emtia vadeli işlem sözleşmesi vardır.

Bunlar:

- Buğday vadeli işlem sözleşmeleri
- Pamuk vadeli işlem sözleşmeleri ve
- Altın vadeli işlem sözleşmeleridir.

VOB'da Nasıl İşlem Yapabilirsiniz?

Öncelikle aracı kuruluşta bir hesap açmanız gerekir. Bireysel müşterilerin doğrudan borsada işlem yapabilmesi mümkün değildir. İşlemler, borsa üyesi aracı kurumlar vasıtasıyla yapılabilir. Borsa emirlerin eşleştirilmesinde ve emirlerin iletilmesinde elektronik bir sistem kullanmaktadır. Emirler Borsaya üyeler tarafından iletilir.

SERMAYE PİYASASI ARAÇLARININ KAYDİLEŞTİRİLMESİ

Kaydileştirme sermaye piyasası araçlarının, fiziki olarak basılmadan aynı nitelik ve hakları taşıyacak şekilde elektronik ortamda kayden izlenmesidir. Sermaye piyasası araçlarının kaydileştirilmesi süreci; sermaye piyasası araçları ve bu araçlara ilişkin hakların Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK) tarafından, bilgisayar ortamında, ihraççılar, aracı kuruluşlar ve hak sahipleri itibariyle tutulduğu ve bu araçlar üzerindeki hakların üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesinde MKK'ya yapılan bildirim tarihinin esas alındığı hukuki sistem olarak tanımlanabilir. Fiziki olarak menkul kıymet basılması uygulamasından vazgeçilmesi, bu uygulamanın getirdiği maliyetlerden ve risklerden kurtulmaktan öte, bir bütün olarak haksahipliği bilgilerinin doğru ve güncel olarak tutulması ve takas/saklama sisteminin etkin ve güvenilir çalışmasını sağlamaya yöneliktir.

Kaydi sistemin avantajları;

- Tüm piyasa aktörleri için daha düşük risk ve maliyet,
- Her yıl milyonlarca dolar tutarında sertifika basım ve ihraç masrafindan tasarruf,
- Personel, saklama, sigorta ve borçlanma/ödünç maliyetlerinden tasarruf,
- İhraççılar için sağlıklı ve güvenilir ortaklık pay defteri bilgilerini edinme imkanı,
- Sermaye artırımını, temettü ödemeleri ve ortaklarla ilişki ve iletişimlerde zaman ve maliyet avantajı,
- Sıfır sahte/kayıp/çalınma riski maliyeti,
- Daha kısa, etkin ve hızlı takas süreci,
- Şirket-ortak ilişkilerinde etkinlik, ortaklık haklarının kullanımında kolaylık
- Uluslararası entegrasyonu kolaylaştırma,
- Uluslararası endüstri standardını sağlama.

Hangi sermaye piyasası aracının kaydileşeceğine Sermaye Piyasası Kurulu karar vermektedir. Mevcut durumda hisse senetleri İMKB’de işlem gören şirketlerin hisse senetleri, yatırım fonu katılma belgeleri ve bazı özel sektör borçlanma araçlarının kaydileştirilmesine karar verilmiştir.

28 Kasım 2005 tarihinde Takasbank’ta mislen saklama sisteminde fiziken saklanmakta olan hisse senetlerine ilişkin kayıtlar MKK tarafından devralınarak hisse senetleri artık sadece MKK’da kayden hak sahibi bazında izlenmek suretiyle **kaydi sisteme geçilmiştir**. Bu tarihten sonra İMKB’de alım-satımı yapılacak hisselerin takasına sadece kaydi hisse senetleri kabul edilmektedir.

Hisse senetlerinin kaydileşme tarihi olan 28.11.2005 tarihinden sonra yapılan tüm bedelli ve bedelsiz sermaye artırımlarında artık fiziki senet basım ve teslimi yapılmamakta sadece kaydi pay ihracı söz konusu olmaktadır.

Ayrıca, likit fonlar dışındaki yatırım fonu katılma belgelerinin kaydileştirme işlemleri 31.12.2005 tarihinde, likit fonların katılma belgelerinin kaydileştirme işlemleri ise 31.03.2006 tarihinde tamamlanmıştır. Daha sonra özel sektör tahvilleri ve finansman bonoları kaydi sisteme dahil edilmiştir. Ancak, halka arz edilmeksizin ihraç edilecek finansman bonoları ile halka arz edilmeksizin ihraç edilecek özel sektör tahvilleri için kaydileştirmenin ihraççının talebi üzerine ihtiyari olarak uygulanması söz konusudur..

Kaydi dönüşüme Takasbank’ta aynen saklamada tutulan hisse senetleri ile hak sahiplerinin Takasbank dışında tuttukları hisse senetleri de konu olabilecektir. Bunun için hak sahiplerinin aracı kuruluşlar ve ihraççılar vasıtasıyla hisse senetlerini kaydileştirilmek üzere MKK adına görevli Takasbank’a teslim etmeleri gerekmektedir.

Hisse senetlerinin kaydileşme tarihinden sonra yapılan tüm bedelli ve bedelsiz sermaye artırımlarında artık fiziki senet basımı ve teslimi yapılmamakta sadece kaydi pay ihracı söz konusu olmaktadır.

SERMAYE PİYASASI KURULU
ve
SERMAYE PİYASASI KURULU İLE İLİŞKİLİ KURULUŞLARIN
İLETİŞİM BİLGİLERİ

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Web Adresi: <http://www.spk.gov.tr/>
Adres: Eskişehir Yolu 8. Km. No:156
06530-ANKARA
Tel: (0312) 292 90 90
Faks: (0312) 292 90 00

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)

Web Adresi: <http://www.imkb.gov.tr/>
Adres: Reşitpaşa Mah. Tuncay Artun cad.
Emirgan 34467-İSTANBUL
Tel: (0212) 298 21 00
Faks: (0212) 298 25 00

Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK)

Web Adresi: <http://www.mkk.com.tr/>
Adres: Askerocağı cad. No:15
Süzer Plaza Kat:2
34367 Elmadağ-Şişli/İSTANBUL
Tel: (0212) 334 57 00
Faks: (0212) 334 57 57

Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği (TSPAKB)

Web Adresi: <http://www.tspakb.org.tr/>
Adres: Büyükdere cad. No:173
1. Levent Plaza A Blok Kat:4
34394 Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 280 85 67
Faks: (0212) 280 85 89

Borsaya Kote Ortaklık Yöneticileri Derneği (KOTEDER)

Web Adresi: <http://www.koteder.org.tr/>
Adres: İş Kuleleri Kule-2 Kat:8
34330 4. Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 350 24 10
Faks: (0212) 350 24 11

Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)

Web Adresi: <http://www.tkyd.org/>
Adres: Yıldızposta cad. Dedeman İşhanı
No:48 Kat:7 34349
Esentepe-İSTANBUL
Tel: (0212) 347 62 73
Faks: (0212) 347 62 76

İstanbul Altın Borsası (İAB)

Web Adresi: <http://www.iab.gov.tr/>
Adres: Rıhtım cad. No: 231-233
34425 Karaköy- İSTANBUL
Tel: (0212) 292 66 00
Faks: (0212) 292 66 18

İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank A.Ş.)

Web Adresi: <http://www.takasbank.com.tr>
Adres: Şişli Merkez Mahallesi Abide-i Hürriyet Cad.
Mecidiyeköy Yolu Sok. No: 286
34381 Şişli-İSTANBUL
Tel: (0212) 315 25 25
Faks: (0212) 315 25 26

Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği (GYODER)

Web Adresi: <http://www.gyoder.org.tr/>
Adres: Nispetiye cad. Levent İşmerkezi
No: 6/2 Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 282 53 65-(0212) 325 28 25
Faks: (0212) 282 53 93

Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Derneği (TKYD)

Web Adresi: <http://www.kyd.org.tr/>
Adres: İş Kuleleri Kule-2 Kat:8
34330 4. Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 279 03 99
Fax: (0212) 325 16 45 – (0212) 279 07 44